

[Sayı/Issue: 28, Aralık/December 2025]

GÜLŞENİZÂDE VÂSIF-I ÂMİDÎ EFENDİ VE BAZI ŞİİRLERİ

(*Gülşenîzâde Vâsıf-ı Âmidî Efendî And Some Of His Poems*)

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 28 Ekim 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 30 Aralık 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık 2025

DOI Numarası / DOI Number: 10.51592/kulliyat.1811046

Ramazan SARIÇİÇEK

Prof. Dr.

Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Orcid:0000-0002-0480-5397

ramazansaricicek@gmail.com

Abdulmenaf YÜKSEL

Milli Eğitim Bakanlığı

Orcid:0000-0002-1084-7841

mnfyuksel@hotmail.com

Makale Bilgisi

Değerlendirme: Bu çalışma çift taraflı kör hakemlik sistemi uygulanarak değerlendirilmiştir.

Etik Beyan: Çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Etik Kurul Belgesi: Makale için “Etik Kurul Belgesi” gerekmektedir / gerekmemektedir.

Benzerlik Taraması: “Benzerlik Raporu” Turnitin.com / iThenticate / İntihal.Net sistemi üzerinden alınarak tarama yapılmıştır.

Telif Hakkı: Çalışmanın hazırlanma sürecinde yazar/yazarlar tarafından “Telif Hakkı Formu” imzalanarak sunulmuştur. Yazar/yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.

Atıf Bilgisi:

Sarıçicek, R.-Yüksel, A. (2025). Gülşenîzâde Vâsıf-ı Âmidî Efendî ve Bazı Şiirleri. *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 28 (Aralık), 105-127.

<https://doi.org/10.51592/kulliyat.1811046>

Sorumlu Yazar:

Abdulmenaf YÜKSEL, mnfyuksel@hotmail.com

Özet

Osmanlı döneminin önemli edebî muhitlerinden biri de Diyarbakır'dır. Cemilî, İbrahim Gülşenî, Hayâlî, Hâletî, Şerîfî, Âgâh, Hâmî, Vâlî, Lebîb, Kâmî, Çermikli Zihnî, Sırrî Hanım, Said Paşa ve daha birçok şair bu münbit zeminde yetişmiştir. 19. yüzyıl şairlerinden olan Vâsıf da bu silsiledendir.

Vâsıf'ın babası kültürümüze birçok mutasavvıf fikir ve sanat adamı yetiştirmiş İbrahim Gülşenî neslinden Şeyh Mehmed Efendi'dir. Ali Emîrî'nin anlattığına göre Vâsıf; Şaban Kâmî Efendi'den ders almış, Mahkeme-i Şerîyye'de görevlerde bulunmuş, başkâtipliğe kadar yükselmiştir. Şevket Beysanoğlu'nun yazdığına göre şairin bir *Divân*'ı vardır. Bu eser şairin torunu Vâsıf Barutoğlu'ndadır. Vâsıf Barutoğlu bu *Divân*'da var olduğunu söylediği dedesine ait üç yüze yakın şiirden bazılarını yazdırarak bir defter şeklinde Şevket Beysanoğlu'na göndermiştir. 1289/1873 yılında vefat eden Vâsıf'ın mezarı Diyarbakır'da Urfa Kapı mezarlığındadır.

Şairin torunu Vâsıf Barutoğlu'nun Şevket Beysanoğlu'na hediye ettiği defter bugün Dicle Üniversitesi Ali Emîrî Merkez Kütüphanesinin Şevket Beysanoğlu koleksiyonunda 0073143 numara ile kayıtlıdır. 40 sayfadan oluşan defterin ilk iki sayfası Vâsıf Barutoğlu'nun dedesi ve şiirleri hakkında verdiği bilgileri içermektedir. Bu bilgilerin ardından sırasıyla 35 gazel, 2 muhammes ve bir tahmis bulunmaktadır. Said Paşa'nın *Divân*'ına düşürdüğü tarih dışında Diyarbakır gazetesinde şaire ait 2 tarih ve Âmid-i Sevdâ gazetesinde şairin bir gazeli tespit edilerek bu çalışmaya dahil edilmiştir.

Bu çalışmada Dicle Üniversitesi Ali Emîrî Merkez Kütüphanesinin Şevket Beysanoğlu koleksiyonunda 0073143 numara ile kayıtlı defterde mevcut olan Vâsıf'a ait şiirlerin bir kısmının çevriyazılı metni verilecek; şiirler, günümüz Türkçesine aktarılarak, yapı ve muhteva yönünden incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Klasik Türk edebiyatı, Gülşenizâde Vâsıf-ı Âmidî, Gülşenî ailesi, divân, şiir.

Abstract

Diyarbakır was one of the important literary centers of the Ottoman period. Many poets, including Cemilî, İbrahim Gülşenî, Hayâlî, Hâletî, Şerîfî, Âgâh, Hâmî, Vâlî, Lebîb, Kâmî, Çermikli Zihnî, Sırrî Hanım, Said Paşa, and many others, flourished in this fertile ground. Vâsıf, a 19th-century poet, also belongs to this lineage. Vâsıf's father was Sheikh Mehmed Efendi, a descendant of İbrahim Gülşenî, who nurtured many Sufi thinkers and artists in our culture. According to Ali Emîrî, Vâsıf studied under Şaban Kâmî Efendi, held positions in the Sharia Court, and rose to the rank of chief clerk. According to Şevket Beysanoğlu, the poet has a Divan (collection of poems). This work is in the possession of the poet's grandson, Vâsıf Barutoğlu. Vâsıf Barutoğlu had some of the nearly three hundred poems by his grandfather, which he claims are included in this Divan (collection of poems), transcribed and sent to Şevket Beysanoğlu in the form of a notebook. Vâsıf, who passed away in 1289/1873, is buried in the Urfa Gate cemetery in Diyarbakır. The notebook, gifted by the poet's grandson Vâsıf Barutoğlu to Şevket Beysanoğlu, is currently registered under number 0073143 in the Şevket Beysanoğlu collection of the Ali Emîrî Central Library at Dicle University. The first two pages of the 40-page notebook contain information provided by Vâsıf Barutoğlu about his grandfather and his poems. Following this information, there are 35 ghazals, 2 muhammes (long poems), and one tahmis (a type of poem with multiple verses). Apart from the date recorded in Said Pasha's Divan, two dates attributed to the poet in the Diyarbakır newspaper and one ghazal by the poet in the Âmid-i Sevdâ newspaper were identified and included in this study. In this study, the transcribed text of some of Vâsıf's poems, found in the register numbered 0073143 in the Şevket Beysanoğlu collection of the Ali Emîrî

Central Library of Dicle University, will be presented; the poems will be translated into modern Turkish and examined in terms of structure and content.

Key Words: Classical Turkish literature, Gülşenîzâde Vâsıf-ı Âmidî, Gülşenî family, divân, the poem.

GİRİŞ

Diyarbakır, Osmanlı döneminde yetiştirdiği şairlerin sayısına bakıldığında münbit bir şehirdir. Şehirde meydana gelen edebî mahfiller adeta bir sanat mektebi oluşturmuştur. Emîrî ve Gülşenî aile örneklerinde görüldüğü gibi edebiyata olan ilgi nesilden nesile devam eden bir kültür haline gelmiştir. Bu ailelerde yetişen birçok şair şehrin sanat dünyasına zenginlik katmıştır.

15. yüzyılda Akkoyunlu devletine başkentlik yapmış olan Diyarbakır, kültür ve sanat açısından bir cazibe merkezi özelliğini kazanmış; Akkoyunlu Devleti'nin egemenliği altındaki şehirlerden ve diğer yerlerden Diyarbakır'a fikir ve sanat erbabı göç etmiştir. İbrahim Gülşenî Azerbaycan'dan, Cemîlî Türkistan'dan, Hayâlî-i Gülşenî ve Şâhî İran'dan göç ederek Diyarbakır'a yerleşmiş şairlerdir (Şanlı 2013: 7).

Diyarbakır'ın yetiştirdiği şairlerle ilgili olarak 17. yüzyıl seyyahı Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâme'sinde, seyyâhın kendine özgü ifadesiyle şunlar kayıtlıdır: "Bu şehir doğu tarafında ve Acem'e yakın olduğundan nice yüz fasih ve belîğ usta şairleri vardır. Çoğu Fuzûlî ve Rûhî-i Bağdâdî tarzı şiir söyleyen seçkin şairleri vardır." (Kahraman & Yücel 2001: 50).

Diyarbakır'da Halvetî tarikatı şeyhi İbrahim Gülşenî ile adını duyurmuş olan Gülşenî ailesinden birçok âlim ve şair yetişmiştir. İbrahim Gülşenî, Hâletî, Safvetî, Hasan, Ârif Şehnameci, Hayâlî bu aileden çıkan şairlerindendir (Sarıççek & Adak 2010: 317).

Gülşenî ailesinden gelen birçok zat Diyarbakır'ın hem sosyal hayatında hem de edebiyatında iz bırakmışlardır. Vâsıf-ı Âmidî de Gülşenî ailesinden gelen şairlerden biridir. Diyarbakırlı Divân şairleri arasında yer alan Vâsıf'ın *Divân*'ına henüz ulaşamamıştır. Şairin torunu Vâsıf Barutoğlu dedesine ait şiirlerin bir kısmını Şevket Beysanoğlu'na göndermiştir. Dicle Üniversitesi Ali Emîrî Merkez Kütüphanesinin Şevket Beysanoğlu Koleksiyonunda 0073143 numara ile kayıtlı bu defterde 38 şiir yer almaktadır.

Bu çalışma ile Vâsıf'ın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, şaire ait şiirlerden bazıları çevriyazılı metni verilmiş, defterde yer alan tüm şiirlerin yapısı ve muhtevası incelenmiştir. Bu çalışmada Dicle Üniversitesi Ali Emîrî Merkez Kütüphanesinin Şevket Beysanoğlu Koleksiyonunda 0073143 numara ile kayıtlı defterdeki şiirlerin hacim olarak fazla olması nedeniyle çevriyazı ve vezin doğruluğu bakımından öne çıkan, ayrıca şairin edebî kişiliğini en iyi şekilde yansıttığını düşündüğümüz 14 şiire yer verilmiştir. Said Paşa'nın *Divân*'ına düşürdüğü tarih dışında Diyarbakır gazetesinde şaire ait 2 tarih ve Amîd-i Sevdâ gazetesinde yer alan şairin bir gazeli bu çalışmaya eklenmiştir. Vâsıf'ın divân ele geçene kadar mecmua ve dergilerde yapılacak detaylı taramalar sonucu tespit edilecek şiirlerinin yer

aldığı daha kapsamlı bir çalışmamız devam etmekte olup bu çalışma ile ulaşabildiğimiz tüm şiirlerin çevriyazısı, diliçi çeviri ile yapı ve muhteva incelemesi yapılacaktır.

Bu çalışmada şiirlerin çevriyazılı metni hazırlanırken, İsmail Ünver'in *Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* makalesinde belirtilen önerilerden istifade edilmiştir (Ünver 1993: 51). Şiir defterinde şiirler birkaçı hariç yaprakların sadece bir yüzüne yazılmıştır. Sayfalar numaralandırılırken boş sayfalara da numara verilmiş olup metinde bu numaralar şiir sonunda parantez içinde gösterilmiştir. Ayrıca şiirlere ve beyitlere de numara verilmiş bu numaralar da şiir sonunda belirtilmiştir. Müstensih hatası ile yazılmış bazı kelimeler(tan²-taⁿ) düzeltilerek dipnotta belirtilmiştir. Metinde yapılan eklemeler/metin tamiri yapılan yerler köşeli parantez “[ ]” içinde yazılmıştır.

1. Vâsıf ve Eserleri

Vâsıf'la ilgili bilgiler çok kısıtlı olup Ali Emîrî'nin *Esami'-i Şu'ara-yı Âmid* ve Şevket Beysanoğlu'nun *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları* adlı eserindeki bilgilerden ibarettir. Diğer kaynaklardaki bilgiler de bu iki eserden alınmıştır.

Ali Emîrî *Esami'-i Şu'ara-yı Âmid* adlı eserinde Vâsıf ile ilgili bilgiler şöyledir:

Şehrimiz hânedânından Gülşenîzâdelerden merhûm Şeyh Mehmed Efendi'nin mahdûmudur. Üstâd-ı ekremimiz Şa'ban Kâmî Efendi Hazretleri'nden tahsil-i ma'ârif ve kemâlât eylemiştir. Mu'ahharen mahkeme-i şer'iiyyeye devâm ederek müfettiş-i hükkâmlik baş-kitâbetine ta'yîn olunmuş 1286 senesinde meclis-i temyiz hukuk baş-kitâbetine nakl-i me'mûriyet eylemiştir. 1289 senesinde şu'ûruna hâlel târî olarak üç gün soñra irtihâl etdi. Serî'ül-kalem, zeki, kâtib, 'ârif, hazır cevâb idi. (Güner-Güner 2003: 59).

Şevket Beysanoğlu ise Vâsıf ile ilgili şöyle der:

Birçok fikir ve sanat adamı yetiştirmiş Gülşenîzâdeler ailesindendir. Babasının adı Şeyh Muhammed'dir. Hayatı hakkında geniş bir bilgi edinemedik. Ali Emîrî merhumun verdiği malumata göre: Şaban Kamî'den ders almış ve sonradan Mahkeme-i şer'iiyyeye devam eylemiş ve h. 1286 (m. 1870) senesinde hukuk mahkemesine başkâtip olmuştur. Bu sıralarda Said Paşa ile samimi bir dostluk kurdukları anlatılmaktadır. Said Paşa'nın matbu *Divân*'ına bir de tarih düşürmüştür (Erdoğan 2004: 150). H. 1289 (M. 1873) yılında geçirdiği bir kriz neticesinde intihar eylemiştir. Mezarı Urfa Kapısı civarındaki dergâhtadır. Vâsıf'ın mürettep *Divân*'ı vardır. Torunu, Emekli Albay Vâsıf Barutoğlu'ndadır (Beysanoğlu 1996: 340).

Yukarıda verilen bilgilere göre Vâsıf'ın doğum tarihi ve doğum yeri hakkında net bir bilgi yoktur. Babasının adı Şeyh Muhammed Efendi olup Vâsıf'ın Şaban Kâmî Efendi'den ders aldığı bilinmektedir. Vâsıf, şer'i mahkemede görev almış ve 1870 yılında hukuk mahkemesinin başkâtipliği görevini ifa etmiştir. 1873 yılında geçirdiği kriz neticesinde intihar ettiği ve mezarının Urfa Kapısı civarında olduğu belirtilmiştir.

Bu makaleye konu olan defterin giriş kısmında Vâsıf'ın torunu Albay Vâsıf Barutoğlu'nun Şevket Beysanoğlu'na yazmış olduğu mektupta Vâsıf'ın ölümü, Said Paşa ve Süleyman Nazif ile olan münasebetleri dile getirilmiştir:

Ancak merhumun tercüme-i hali bende de yok denecek kadar noksandır. Yalnız intiharına takaddüm etmesi mümkün Başkatıplığında bulunduğunu ve muasır merhum Said Paşa ile samimi münasebetleri olup sık sık buluştuklarını ve hatta şifahi mükalemelerinde nazmen konuştuklarını mahdumu merhum Süleyman Nazif Beg de ol zaman ...¹ vesaikden anlaşıldığını merhumdan defalarla işitmişim. Takriben 1289-1290 yılında her ne sebebe mebni ise (boğazını keserek) intihar ettiğini ve kabrinin Urfa Kapısı civarındaki dergâhta medfun bulunduğunu bilmekteyim. Fakat doğum tarihi meçhûldür. Yalnız Diyarbekir kütüphanelerinde mevcut olması tahmin edilen mezkûr yıllara ait vesaiki tedkik buyurulursa bu hususa ait malumat elde edilir ümidindeyim.²

Şiir defterinin giriş kısmında yer alan bu mektupta Vâsıf'ın henüz ele geçmeyen *Divân*'ı ile ilgili bilgiler de yer almaktadır. Barutoğlu bu mektupta Vâsıf'a ait *Divân*'ın muhteviyatı ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

Hattat Hamid Beg hemşehrimize ihda buyurduğunuz Diyarbekir şairlerine ait birinci cild kitabı görmüş ve zevkle okumuştum. Pek büyük bilgi ve emek mahsulü olan bu ...³ dolayı sizi tebrik ve takdir ederim. İkinci cilde büyükbabam Gülşenîzâde Vâsıf Efendi'nin de sizde mevcut olduğunu fark etdiğim şiir ve tercüme-i halini muhtevi malumatla derc edileceği kanaatiyle arzu ederse merhumun bende mevcut gayr-ı matbu **üç yüze yakın gazel**, divân, murabba, muhammes, terkiib-i bend, kaside, mersiye, tebrikname, münacaat vesairenden bazı birkaç parça memnuniyetle göndereceğimi yeğenim Sidar Beg vasıtasıyla bildirmiştim.⁴

Bu çalışmada Vâsıf'ın torunu Vâsıf Barutoğlu'nun Şevket Beysanoğlu'na gönderdiği defterde yer alan Vâsıf'ın *Divân*'ından alınan şiirlerden bazıları ele alınacaktır. Bunun dışında Diyarbekir gazetesinde Vâsıf'a ait 2 tarih ve Amîd-i Sevdâ gazetesinde şairin bir gazeli mevcuttur. Bunlardan birincisi Diyarbekir gazetesinin 5 Muharrem 1287 tarihli 36. Sayısında yer alan Vâsıf'ın 1287 Hicri senesinin başlaması münasebetiyle düşürdüğü tarih diğeri ise Diyarbekir gazetesinin 2 Muharrem 0073143 tarihli 85. sayısında Vâsıf'ın 1288 Hicri senesinin başlaması münasebetiyle düşürdüğü tarihtir. Amîd-i Sevdâ

¹ Bu kelime okunamamıştır.

² Bu bilgi Dicle Üniversitesi Ali Emîri Merkez Kütüphanesinin Şevket Beysanoğlu koleksiyonunda kayıtlı 0073143 nolu defterin mukkaddimesinde yer almaktadır.

³ Bu kelime okunamamıştır.

⁴ Bu bilgi Dicle Üniversitesi Ali Emîri Merkez Kütüphanesinin Şevket Beysanoğlu koleksiyonunda kayıtlı 0073143 nolu defterin mukkaddimesinde yer almaktadır.

gazetesinin 21 Şubat 1909 tarihli 1. sayısında yer alan Vâsıf'a ait gazel ise Adıyamanlı Rıfat Baba'nın *Divân*'ında yer alan *istignâ* redifli şiire yazılmış bir naziredir.

2. Şiirlerinin Şekil, Muhteva, Dil ve Üslup Özellikleri

2.1. Şekil Özellikleri

Dicle Üniversitesi Ali Emîrî Merkez Kütüphanesinin Şevket Beysanoğlu koleksiyonunda 0073143 numara ile kayıtlı bir defterde yer alan ve 40 sayfadan oluşan Vâsıf'a ait şiirler 35 gazel 2 muhammes ve İzzet Paşa'nın gazeline yazılan 1 tahmisten ibarettir. Gazellerin beyit sayısı 5-15 arasında değişmekte olup defterde daha çok 5, 7 ve 9 beyitli gazeller yer almaktadır. Şair tüm şiirlerinde Vâsıf mahlasını kullanmıştır. Bazı gazellerin başlığında *divân*⁵ bazılarında *gazel* yazılı olup bazılarında da herhangi bir başlık yer almamaktadır.

Başlığında *divân* yer alan Vâsıf'a ait şiirler, *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* vezniyle yazılmıştır. Çalışmaya kaynaklık eden şiir defterinin başındaki mektupta, Vâsıf'ın torunu Albay Vâsıf Barutoğlu da dedesinin kaleme aldığı türler arasında *divânı* zikretmektedir.

Şiirlerini klasik Türk edebiyatı geleneğine uygun bir şekilde yazan Vâsıf, şiirlerinin tamamını aruz vezniyle yazmıştır. Vezinde med, imale ve zihaf gibi kullanım şekillerine yer yer başvuran şair sık kullanılan aruz kalıplarını kullanmıştır. Vâsıf'ın Dicle Üniversitesi Ali Emîrî Merkez Kütüphanesinin Şevket Beysanoğlu koleksiyonunda 0073143 numara ile kayıtlı defterdeki şiirlerinde kullandığı aruz kalıpları şunlardır:

Tablo 1: Vezin Kalıbı Dağılımı

BAHİR	KULLANILAN VEZİN	ŞİİR SAYISI
Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	14
Remel	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	4
Hezec	Mef'ûlû Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün	4
Hezec	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	14
Hezec	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün	2

Bazı beyitlerde veznin kusurlu veya aksak olduğu, bazı beyitlerde ise hece ve kelime fazlalığı olduğu görülmekte olup bu hususlar metin içerisinde dipnot olarak düşülmüştür.

⁵ *Divan*, aruzun remel bahrinde “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbıyla yazılan ve saz şairleri tarafından yaygın olarak kullanılan bir nazım şeklidir. Nazım birimi dördlük olan *divanlar* yaygın olmakla beraber gazel, murabba, muhammes, müseddes, musammat ve bir çeşit müstezad olan ayaklı (yedekli) divan şekilleri de vardır (Şenel, 2019, 376).

Vasıf, divân şiirinde en önemli ahenk unsurlarından olan redif ve kafiyeşi şiirlerinde başarılı bir şekilde kullanmıştır. *Kafiye-i mücerred*, *mürdef kafiye* ve *müesses kafiye* Vâsıf'ın kullandığı kafiye türleridir.

Mücerred Kafiye:⁶ Aşağıdaki beyitlerde mücerred kafiye kullanılmıştır.

Hevâ-yı gerden-i ʿaşkıñ göz açdırmaz baña ğamdan
Hayâl-i nakş-ı serviñ hiç çıkar mı dîde-i nemden(G. 14/1)

O meclis târumâr olsun ki anda ʿış u ʿişret yok
Mey-i cemşid eser yok sâki-yi hûrşid-i talʿat yok(G. 28/1)

Mürdef kafiye:⁷ Vâsıf'ın şiirlerinde en çok kullandığı kafiye çeşididir. Aşağıdaki beyitlerde mürdef kafiye kullanılmıştır:

Dil ne lâzım eylemek seyr-i gülistân bize
Muktefidir dâğ-ı firkat gönçe-i handân bize(D. 3/1)

Gîsuvânîñ nüsha-i semmûr ile teşhîr eder
Hatt-ı nev-hîzîñ gönüller kişverin teşhîr eder(G. 33/1)

Müesses kafiye:⁸ Aşağıdaki beyitlerde bu kafiye kullanılmıştır.

Beni mahrûm-ı vuşlat gayra bezmiñde riʿâyet var
Ġamîñla yakma böyle bağrım ey âfet kıyâmet var(G. 11/1)

Gülşen-i hüsnünde yârîñ eski hâlet kalmamış
Şafha-i ruhsâra hat gelmiş melâhat kalmamış(G. 30/1)

2.2. Muhteva, Dil ve Üslup Özellikleri

Divân şiirinin başlıca konuları olan aşk, şarap, ayrılık ve aşk acısı; Vâsıf'ın şiirlerine de hâkim olan konulardandır. Şair bu konuların yanında zaman, zamâne ve sevgiliden şikâyet, tasavvuf gibi konularda da şiirlerini yazmıştır. Vâsıf'ta aşk sadece beşerî bir duygu değil, aynı zamanda ruhun olgunlaşma sürecidir. Şairin aşk belasını bir ebedi lütuf olarak görmesi, tasavvuftaki *çile* kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Şair; aşkı anlatırken *bezm*, *câm* ve *mey* gibi geleneksel mazmunları; sadece içki meclisi unsuru olarak değil, ilahi aşkın sarhoşluğunu simgeleyen metaforlar olarak kullanır. Aşk teması işlenirken *bezm*, *cam* ve *mey* mazmunları sık sık kullanılmış şarabın mest edici yönüne vurgu yapılarak aşığa aşk şarabını sürekli içmesi tavsiye edilmiştir.

Şalma elden cām-ı ʿaşkı muttaşıl nûş eyle kim

⁶ Yalnızca *revî* harfiyle yapılan kafiye denir (Saraç 2019: 272).

⁷ *Ridf* harfinin bulunduğu kafiye. “...cihân/...nişân” kafiyesi gibi (Saraç 2019: 272). *Revi* harfinden önce uzun ünlülerden (elif, vav ve ye) birinin bulunduğu kafiye çeşididir.

⁸ *Te'sis* harfinin bulunduğu kafiye. “...kerâmet/...işâre” kafiyesi gibi.(Saraç 2019: 272). Bu tür kafiye *revi* harf ile elif arasında harekeli bir harf bulunur.

Mest-i bî-pervâ olup bî-hüş kal meyhânedede(D. 2/2)⁹

[Pervasız ve meyhanede aklını yitirmiş bir sarhoş olmak(için) aşk kadehini elinden düşürmeden daima iç.]

Herkese lütufta bulunan sevgilinin aşığa karşı acımasız olması ve aşığın çektiği acılar, çarpıcı bir şekilde şiire dökülmüştür. Aşk belası şair için sonsuz bir derttir ama diğer taraftan sonsuz bir lütuftur. Şairin çektiği elemeleri *Haktan gelen ebedi bir lütuf* olarak nitelendirmesi, dünyevi bir aşktan öte tasavvufi bir olgunluğu içselleştirdiğini gösterir.

Bu hecr ü belâ ‘âşık-ı dil-hasteye her ân
Taḥşîş olunup ḥâşılı derd-i ebedîdir(G. 5/1)

[Bu ayrılık ve bela, gönlü hasta olan aşığa her an tahsis edilmiş ebedi bir derttir.]

Ta‘n eylese ‘âlem n’ola Vâsıf elem etmem
Maḥzâ bu da Ḥaḳdan baña lutf-u ebedîdir(G. 5/5)

[Vâsıf! Âlem ayıplasa ne olacak, elem etmem; bu sadece Haktan bana ebedi bir lütuftur.]

Şair bazı gazellerinde sevgilinin güzelliğine vurgu yapmıştır. Sevgili tasvir edilirken nergis, sümbül, gül, mihr ve meh teşbihleri sıklıkla kullanılmıştır. Şair; sevgilinin güzelliğini *Mushafa*(Kuran), yanağını ise *nass*(hüküm) ve tefsire benzeterek dini kavramları birer edebi metafor haline getirmiştir.

Çeşm-i mestîñ naḥveti müşkîn-i zülfüñ nûkheti
Eylemiş sergeşte cânâ nergis ü sümbülleri (G. 7/2)

[Ey Sevgili! Sarhoş gözlerin gururu ve misk renkli saçların kokusu, nergis ve sümbüllerin başını döndürmüş.]

Muşhaf-i ḥüsnüñ müfessirler ne tefsîr etdiler
Nass-ı nûrî vaşf-ı ruḥsârînda taḳrîr etdiler(G. 10/1)

[Müfessirler güzelliğinin kitabını nasıl tefsir ettilerse nurunun hükmünü de yanağının vasfında öyle beyan ettiler.]

Bir mücessem nûrsuñ cânâ vücûduñ mâyesin
Mihr ü mehle var ise terkîb ü taşvîr etdiler(G. 10/1)

[Cisimleşmiş nur olan ey sevgili! Senin vücudunun mayasını mümkün merteye güneş ve ay ile bir araya getirip öyle tasvir ettiler.]

Şair denî-i dehr diyerek kaderine küskünlüğünü ifade eder ve bu dünyanın minnetini çekmeyeceğini dile getirir. Şair tali’ine olan sitemini dile getirirken gam ve mihnetin içine girmektense bir taş olarak doğmayı dilemektedir.

Şalmadansa bu ḡam-ı miḥnet-i devrâna beni

⁹ Şiirler türlerine göre Divan(D.), Gazel(G.) kısaltılmıştır.

N'ola bir taş doğursa idiñ ey ana beni(G. 6/1)

[Ey anne! Beni bu eziyetli zamanın kederine salmaktansa keşke bir taş olarak doğursaydın.]

Şair makam ve şöhret için minnet çekmektense kendi haline razı olmayı seçer.

Ne minnet Vâsıfâ dehr-i dūna cāh u manşib çün
Baña yegdür külāhım zīver-i ser-tāc-ı Edhemden(G. 14/7)

[Ey Vâsıf! Alçak dünyaya şöhret ve makam için minnet etme. Külāhım Edhem'in başındaki tacın süsünden daha iyidir.]

Şairin bazı şiirleri öğüt ve tavsiye içeren *hikemî* tarzda yazılmıştır. Düşman zulmü karşısında *hoş gör* tavsiyesinde bulunması şairin pasif bir kabullenişinden ziyade, ilahi adalete duyduğu güveni yansıtır. Zalimin yerle bir olacağını hatırlatarak geçici acılar karşısında metanetli olunması gerektiğini savunması, Vâsıf'ın sabır ve tevekkülü içselleştiren karakterini gösterir. Şair, bayındır olan her şeyin bir gün harabeye döneceğini söyleyerek muhatabını ebedi olana yönelmeye çağırır. Dünyayın geçiciliği ve kötülüğüne vurgu yapıp nefis muhasebesi yapması ve belalar karşısındaki teslimiyeti şairin şiirlerindeki tasavvufi göstergelerdendir.

Te'essüf kılma ey dil hoş gör her dem zulm-i a'dâyı

Muğannendir ki zālīm hāk ile yeksān olur bir gün(G. 15/2)

[Ey gönül üzülme, düşmanların zulmünü her zaman hoş gör. Zalimin toprak ile yeksan olması muhakkaktır.]

Şaķın meyl eyleme gerdūn denīde zīb ü zī-rengē
Bu ma'mūriyyet hep zā'il olup vīrān olur bir gün(G. 15/4)

[Sakın dünyanın süsüne ve rengine meyl etme. Bu bayındırlık bir gün viran olur, biter.]

Divân şairlerinin kendilerine olan özgüvenin bir tezahürü olan kendi kendini övme geleneği Vâsıf'ta da kendini gösterir. Şairin kendisini *ateş-zebān* olarak tanımlaması, sözün etkileyciliğine ve coşkunluğuna verdiği önemin bir yansımasıdır.

Cenāb-ı hāzret-i üstād-ı Kāmīden şadākatle
Ma'ārif kesbine Vâsıf gibi āteş-zebān geldi(G. 8/5)

[Üstad Kamî Efendi hazretlerine bağlı kalarak ilim elde etmek için Vâsıf gibi sözleri ateşli biri geldi.]

Vâsıf, Divân şiiri geleneğinde önemli yer tutan rind-zahid çatışmasını keskin ve iğneleyici bir satirik üslupla eserlerine taşımıştır. Zahidi sadece dış görünüşe ve kuralcılığa takılan biri olarak görür ve onu aşkın hakikatinden habersiz olmakla suçlar. Dershanelerin zahidin başına yıkılması ifadesi, kuralcı eğitimin kalbi aydınlatmadığına dair radikal bir eleştiridir. Vâsıf içinde aşk ve coşku barındırmayan bir ibadet mekanındansa, hakikatin yandığı *meyhaneyi* (gönül dergâhını) tercih ettiğini ilan eder.

Rind-i aşka ta'n kılman dūr-i ma'beddir deyü
Bî-araḳ mescide bakmaz teşne-i meyhāneler(G. 9/2)

[Aşk rintlerini, ibadethaneden uzaktır diye ayıplamayın. Meyhaneye susamış olanlar, içinde şarap olmayan mescide bakmazlar.]

Meşḳ-i aşkı alasuz pîr-i muḡāndan zāhidiñ
Münhedim olsun yıkılsun başına dersḫāneler(G. 9/3)

[Aşk dersini meyhaneçilerin pîrinden (üstadından) alın. Dershaneler yıkılsın, zahidin başına göçsün.]

Şebātım şorma zāhid tövbe-i keyfiyyet-i meyden
O sırr-ı mübhemi var sākî vü peymāneden öğren(G. 19/3)

[Ey zahid şarabın vaziyetine tövbe etme mücadelemi sorma. O bilinmez sırrı git sakiden ve kadehten öğren.]

Şair bazı gazellerinde gönlün mahiyetini anlatır. Gönlün manevi boyutuna vurgu yapan şairin didaktik bir üsluba yöneldiği görülür.

Semā-yı cisme arş-ı a'zam olmasa
Ki Allāhıñ nazargāhı göñüldür(G. 13/4)

[Gönül Allah'ın nazargahıdır. Cismin seması olan gönül arş-ı azam olmasaydı hiç Cenab-ı Hak gönle nazar eder miydi?]

Göñüldür mahrem-i esrār-ı cānān
Göñüldür ḫāne-i ma'mūr-i Yezdān(G. 16/1)

[Sevgilinin sırlarının mahremi gönüldür. Yezdan olan Allah'ın imar ettiği ev gönüldür.]

Şair bazı şiirlerinde tasavvuf ile ilgili terimleri kullanmıştır. Vahdet kadehi ile Vahdet-i vücud hatırlatılır. Ayrıca Tur dağındaki tecelli, Anka kuşu, Kaf dağı mefhumları tasavvufu hatırlatan diğer unsurlardır. *Mevlāyı bulup işve-i leylādan uşandık* mısrası, tasavvufun en temel yolculuğu olan mecazi aşktan hakiki aşka geçişin net bir özetidir. *Cām-ı vahdet* tamlaması, şairin çokluktan (kesretten) kurtulup tekliğe (vahdete) ulaşma arzusunu simgeler. Vâsıf'ın şiirlerinde şarap, ilahi aşkın ve bu aşkla gelen manevi sarhoşluğun sembolüdür.

İçinmiş cām-ı vahdet bu dil-i nālānımız Vâsıf
Anūñçün mest-i nāb-ı lem'a-i nūru'l-Hüdāyım ben(G. 23/9)

[Ey Vâsıf! Bu vahdet kadehi inleyen gönlümüz içinmiş. Onun için ben Allah'ın nurunun parıltısının şarabının sarhoşuyum.]

Mecnūn-şıfat terk-i ta'alluḳ edegördük
Mevlāyı bulup işve-i leylādan uşandık(G. 26/2)

[Mecnun gibi dünyaya olan bağı terk ettik. Mevlayı bulup Leyla'nın işvesinden usandık.]

Tecelli tūrı dildir aşḳ Mūsā-yı muhabbetdir
Göñül şehbāzı ḳāf-ı aşḳa ankā-yı muhabbetdir(G. 35/1)

[Gönül Tur dağının tecelli ettiği yerdir, aşk da Musa'nın muhabbetidir. Gönül kuşu aşk dağının muhabbet Ankasıdır.]

Vâsıf Hz. Muhammed ile ilgili yazdığı şiirde İslam peygamberine seslenmiş ve Onu överek naat türünde şiir yazmıştır.

Halk oldu seniñçün heme mañlûk-ı dü ʿâlem
Sultân-ı rusul cümleye devletsin efendim(G. 24/4)

[İki alemin tüm yaratılmışları senin için yaratıldı. (Ey) Resullerin Sultanı, herkese saadetsin efendim.]

Sevgilinin saçlarını bir telgraf hattına benzeterek müjdeli haber beklemesi, Vâsıf'ın klasik mazmun dünyasına kendi döneminin teknolojik nesnelerini dahil ettiğini gösterir. Bu da modernleşme emaresi olarak sayılabilir.

Takarrüb eylemişdir çâğ-ı vuşlat çekme ğam ey dil
Baña ğisû-yı dilber telğırâfından beşâret var (G. 11/10)
[Ey gönül vuslat zamanı yaklaşmıştır, kederlenme. Bana sevgilinin elbisesinin telgrafından bir müjde var.]

Vâsıf'ın şiirlerinde çoğunlukla aşkın yarattığı lirik coşkunluğu, kimi zaman tasavvufun etkisiyle rindâne teslimiyeti, bazen yaşadığı sıkıntıların dışavurumu olan isyanın hâkim olduğu; bazen de yaşıntılardan ders çıkarma gayesiyle hikemî bir söyleyişi yansıtan bir üslubu tercih ettiği görülür. Bu şiirlerde Klasik Türk edebiyatı geleneğinde olduğu gibi Farsça ve Arapça kelimelerin sıkça kullanıldığı bir dil anlayışı görülür. Daha çok Farsça tamlamaların kullanıldığı şiirlerde yer yer Arapça tamlamalar da kullanılmıştır. Arapça ve Farsça kelimeler ve ağıdalı söyleyiş şiirin dilini ağırlaştırırsa da fiil kullanımlarında ve deyim aktarmalarında yer yer yalın bir Türkçe söyleyiş görülür.

METİN

1

Divân

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Kenzler pinhân olur ekşer gönül vîrânede
Olma ma'mûr münhedim ol sen de bu kâşânede
2. Şalma elden cām-ı ʿaşkı muttaşıl nûş eyle kim
Mest-i bî-pervâ olup bî-hüş kal mey-ñânede
3. Bezm-i mey keyfiyyetin inkâra kudret yok dedim
Gerdiş-i dehri temâşâ eyledim peymânede
4. Nâr-ı ʿaşka yandığım ʿayb etmesün dostlar benim
Âteş-i ʿaşkımla yanmış şemʿ de pervâne de
5. ʿAşka ver idrâki Vâsıf zevk isterseñ eger

Olsa ger  alemde zevk ancak olur d v nede (7-D. 2)¹⁰

2

Div n

F il t n F il t n F il t n F il n

1. Yegd r r n ş eylemek zehr-i ş r b-ı r ğbeti
 ekmedense s ki-yi devr n elinden mi neti
2. Niyyetim terk-i v tandır ey dil-i  v re gel
N le v  efg n ile ur sen de k s-ı r hleti
3.  ekmezem şimden-ger  b -d d-ı cevri  ey ecel
Bir h y t i  n beter etdi  ba a bi  minneti
4. Z mre-i ehl-i dili zilletle ma m m eyledi 
Eyley p her dem den -i dehre  izz u r ğbeti
5. K ş -i mi netde f kr- l d g rme V ş f 
Vermemiş Mevl  felek D r ya b yle şevketi (11-D. 4)

3

G zel

Feil t n Feil t n Feil t n Feil n

1. Şalmadansa bu  am-ı mi net-i devr na beni
Ne ola bir taş do ursa idi  ey ana beni
2. H kmetinden ne su  l eyleyeyim l  y  el
Buyurup koydu H d  ş ret-i ins na beni
3. T li im karas  ba tım siyehi olmad  a 
R z [u] ş b yakdı felek  teş-i hicr na beni
4. Def -i    m  m r d eyleyerek dil verdim
Şald  bir g l nice bi  n le v  efg na beni
5. Terk-i mu t d edemez V ş fa bu  eş m-terim
Seyl-i e kim g t r r c n b-i c n na beni (15-G. 6)

4

G zel

Mef  l n Mef  l n Mef  l n Mef  l n

1. Bu bezm-i   ş k na n z ile serv-i rev n geldi
Rem m-i cism-i  u   ka bu dem hep t ze c n geldi
2. Ezel peyg le-i hicr nile mehc r iken g  l m
Bu ş b tenh  ser -y  cisme ol r  -ı rev n geldi
3. G r  -ı   ş k na şavm-ı fir at  ide y z tutd 
D  ebr -y  ma  s   arra-i m ha bey n geldi

¹⁰ Parantez i inde verilen ilk say  şiir defterindeki safya numaras n  ifade etmektedir. Kısaltmalar şiir t r n  belirtmektedir. [D.(Divan, G.(G zel), M.(Muhammes)]. Kısaltmadan sonra yazılan say  ise şiirlerin şiir defterindeki sıras n  g stermektedir.

4. Şerār-ı iftirāk-ı ʿaşk ile bīmār-ı bī-pāke
Devādār-ı marīz-i ʿaşkdan tāb u tüvān geldi
5. Cenāb-ı hāzret-i üstād-ı Kāmīden şadākatle
Maʿārif kesbine Vāşıf gibi āteş-zebān geldi (19- G. 8)

5

Gazel

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Sāki-i gül-ruḥ tutar āmāde çün peymāneler
Yā nice āfākı tutmaz naʿra-i mestāneler
2. Rind-i ʿaşka taʿn kılmañ dūr-i maʿbeddir deyü
Bī-ʿaraḳ mescide bakmaz teşne-i mey-ḥāneler
3. Meşḳ-i ʿaşkı almışuz pīr-i muḡāndan zāhidiñ
Münhedim olsun yıkılsun başına ders-ḥāneler
4. Şöyle rindiz kim heveskār olmayuz ālāyişe
ʿİndimizde ḥūbdur aḳşārdan virāneler
5. Deḫşet-i sūzumla şaşmış şemʿa yakmış kendüsin
Āteş-i ʿaşkıñla görmüş yandığım pervāneler
6. Murḡ-ı göñlüm dāma şalmaḳçün o serv-i ser-bülend
Ṭurrā-i gīsūlarında yapıdı pek çok lāneler
7. Gör ne bī-hāl oldıḡun luṭf ile bārī rahm kıl
Ḳanlar aḡlar Vāşıf-ı zārīñ gören dīvāneler (21-G. 9)

6

Gazel

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Muşḫaf-i ḥüsnüñ müfessirler ne tefsīr etdiler
Nass-ı nūrı vaşf-ı ruḡsārīñda taḳrīr etdiler
2. Bir mücessem nürsuñ cānā vücūduñ māyesin
Mihr ü mehle var ise terkīb ü taşvīr etdiler
3. İhtiyārımla degildir ʿaşka dūçār olduḡum
Ṭālīim kilḳ-i ḳaderle böyle taḫrīr etdiler
4. Zülf-i leylā-yı henüz *velleyl*¹¹ okur bir tıfl iken
Gerden-i āzāde-i mecnūna zincīr etdiler
5. Şimdi tersā-zādeler mihr ü vefā ḳānūnunu
Āyet-i İncīlveş taḫrīf ü tefsīr etdiler
6. Ben esīr-i zulmet-i hicrān iken ol meh bu şeb

¹¹ Velleyl suresine telmih vardır.

Külbe-i ahzânımı teşrîf u tenvîr etdiler

7. Meker-i gamzeñ sihr-i çeşmiñ Vâsıf-ı bî-çâreyi
°Âkıbet çâh-ı zenañdân içre teşhîr etdiler (23- G. 10)

7

Gazel

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün

1. Dil-i mecnûnı gör kim hecr elinden dâda gelmişdir
Harîm-i bezm-i vaşla şevk ile ser-dâda gelmişdir
2. Meded seyr eyleyen °uşşâka bahtın hâl-i hindûda
Hemân katl-i dil-i nâ-şadımız ta'dâda gelmişdir
3. Bu tîr-i zağmına müjgân-ı kahrın ey leb-i şîrîn
Degildir kimseye lâıyık dil-i Ferhâda gelmişdir
4. Nîgehbân-ı burûc-ı hüsn olan ol zülf-i şehvârîñ
Dil-i °uşşâka nefî-i zehr ile bir yâda gelmişdir
5. Bizi men° eyleme zâhid hâzer kıl duhter-i rezden
Dil-i vîrânemiz i°mâr için âbâde gelmişdir
6. Bu nâz u °işveye mâlik olur mu her perî cânâ
Hıram-ı °âli-şânlık sen kadr-ı şimşâda gelmişdir
7. Açıl ey gonçe-nâzım dil-nüvâzım diñle âğâzım
Bu tab°-ı bülbül-i Vâsıf saña feryâda gelmişdir (27- G. 12)

8

Gazel

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün

1. Göñül derd-i belâ-yı hecrüñe dermân olur bir gün
Erüp eyyâm-ı vuşlat °aşîka ihsân olur bir gün
2. Te°essüf kılma ey dil hoş gör her dem zulm-i a°dâyı
Muqannendir ki zâlim hâk ile yeksân olur bir gün
3. Muqîm ol dökmede cû-yi sirişkiñ kû-yi dildâre
Eser bād-ı kazâ bir mevc ile tûfân olur bir gün
4. Şakın meyl eyleme gerdün denîde zîb ü zî-reng
Bu ma°mûriyyet hep zâ'il olup vîrân olur bir gün
5. Eden °uşşâka istiğnâ vü mihteri lâ-cerem °aşka
Düşüp bir dilbere üftâde vü nālân olur bir gün
6. Komazsañ ehl-i diller ravzâ-i hüsnünde ârâma
Îrür bād-ı hazân âhîr gözüm zindân olur bir gün
7. Belâdan kana döndü eşk-i çeşmim murğ-i dil hâşıl
Deyü levîm etme Vâsıf şüh ile handân olur bir gün (33- G. 15)

9

Gazel

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Fe'ülün

1. Göñüldür maḥrem-i esrâr-ı cānān
Göñüldür ḥāne-i ma'mûr-i Yezdān
2. Vücûd ekvânının çarḥ-ı celîli
Göñüldür matla'ı ḥurşîd-i Sübhān
3. Reh-i maḳşûda ermez kimse ansuz
Göñüldür feyz-baḥş-ı nev'ı insān
4. Onu fehmi etmeyenler Hakkı bilmez
Göñüldür 'aql-ı küll-i rūḥ u îmān
5. Ṭabîb Allāhdır ten ḡazelinde
Göñüldür 'illet-i insāna dermān
6. Şorarsa ehl-i ḥāl aḥvāl-i ḳalbi
Göñüldür söyle Vâşîf 'arş-ı Rahmān (35- G. 16)

10

Gazel

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün

1. Fiḡān kim nā-gehān bir āfet-i ḡaddāra çarpıldım
Yañıldım dil verüp bir bî-raḥm dildāra çarpıldım
2. Ederdim geşt deşt-i dehri āzāde 'alā'ıḳden
Ḳazā-yı nā-gehānî bir perî-ruḥsāra çarpıldım
3. Kime isnād edem hep muḳtezā-yı ḥam-ı baḥtımdır
Ki ḳadr-ı cān-fedāyı bilmeyen bir yāra çarpıldım
4. Ḳaçarken dest-i cevri-tîr-i ebrûsundan o şūḥuñ
Dirîḡā tîḡ-i ḳahr-ı ḡamze-i ḥünḡāra çarpıldım
5. Emel gül-çîn idi çeşmim temāşāya ḥacālinden
Ḡarîḳ-i seyl-i eşk-i ḡayret oldum ḡāra çarpıldım
6. Mey-i faslınla itfā-yı ḡarāret etmek isterdim
Fırāḳ el verdi ḡayfā nûr ararken nāra çarpıldım
7. Vefā-yı va'de-yi teşrîf ile yār intizārından
Ḥarām-ı ḥ'āb-ı rāḡatla bu şeb efkāra çarpıldım
8. Gelürken çarpmış a'dā külbe-i aḡzānıma bārı
İşitdükde gelen ḡamla der-i dîvāra çarpıldım
9. Dolaşdı zencîr-i ḡisūya şātır gerden-i 'aqlım
Olup Vâşîf-şîfat dîvāne bir şîkāra çarpıldım (43- G. 20)

11

Gazel

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün

1. Tarîk-i hakka sâlik fâriğ-i dehr-i fenâyım ben
Velî hânede evlâd u hem âl u âbâyım ben
2. "Alâka-gerdemiz yokdur cihânda zebr-i gerdûna
Göñül tahtındaki sultâna bi'l-küll müptelâyım ben
3. Serin teslim edüpdür âsitân-ı dergeh-i yâre
Çevirmez yüz cefâ görse göñül "ahde vefâyım ben
4. Ne me'mûl eyledim cânâ cihânın zevk u şevkinden
Der-i mey-hâne-i pîr-i muğânda bir gedâyım ben
5. Şehâ bir "abd-i "âciz rû-siyeh üftâde-yi "aşkı
Meded "afv eyle cürmüm dâhil-i bâb-ı rızâyım ben
6. Göñül bâb-ı göñüldür cā-yı penâh ehl-i "aşk her dem
Der-i devlet-nümâ-yı yâre cism u cân fedâyım ben
7. Fakîr u gerçi miskîn ü zelîlim ictinâb ilen
Hâkâret çeşm ile gören ki terk-i mâsivâyım ben
8. Degildir şüfî dil-i sâf u kâender-meşrebim
Dem-â-dem çün tevâzu"-gerde-i seng-i kazâyım ben
9. İçenmiş cām-ı vahdet bu dil-i nālânımız Vâsıf
Anûnçün mest-i nâb-ı lem"a-i nûrül-Hüdâyım ben (49- G. 23)

12

Gazel

Mef'ûlü Mefâ'ılü Mefâ'ılü Fe'ûlün

1. Bir ülfet için halk ile da"vâdan uşandık
Kâr eyledi cânâ kara sevdâdan uşandık
2. Mecnûn-sıfat terk-i ta'alluk edegördük
Mevlâyı bulup "işve-i Leylâdan uşandık
3. Biñ kerre kılup vuşlat içün "arz u niyâzı
İhrâc-ı fem-i gonçede lā lādan¹² uşandık
4. Zevk denî dünyâ bize el vermedi hâşıl
Bostân-ı ferahla gül-i ra"nâdan uşandık
5. Vâsıf "acep ağıyarı görür mü dîde her dem
Kelb-i rakîbe cânâ müdârâdan uşandık¹³ (55- G. 26)

13

¹²Arapça hayır anlamında. Mısra sonunda parantez içinde (yok yok) kelimesi yazılmış.

¹³ Vezin aksaktır

Gazel

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün

1. Tecellî Tûrı dildir ʿaşk Mûsâ-yı muhabbetdir
Gönlü şebbâzı kâf-ı aşka ʿankâ-yı muhabbetdir
2. Derûnum âteş-i ʿaşkıña mahzen kâse-i çeşmim
Sirişk-i seyl-i hûnînimle deryâ-yı muhabbetdir
3. Müzeyyendir hâreniñ bâr ile gülzârveş sinem
Açılmış lâleler çün dâğ-ı sahrâ-yı muhabbetdir
4. Hâyâl-i hasret-i âl-i ruhuñla ey gül-i hod-rûy
Kân ağlar murğ-i gönlüm gör ne şeydâ-yı muhabbetdir
5. Hât-ı zerrîndir nakş-ı celîl-i şafhâ-i rûyuñ
Hilâl ebrûlarıñ billâhi tuğrâ-yı muhabbetdir
6. Kâmu hûbâna mecmaʿdır zemîn ey mâh mülâhaza
Maķâmıñ *kâbe kavseyni ev ednâ-yı* muhabbetdir
7. Perîşân olmayan kimdir şemîm-i bûy-ı zülfüne
Cihân üftâde-i zincîr-i sevdâ-yı muhabbetdir
8. Yeter dahl etme şüfî hâl-i erbâb-ı harâbâne
Ki anlar ser-nişîn-i şadr u vâlâ-yı muhabbetdir
9. Rumûz-i ʿaşkı ʿavn-ı Hâkla teşrîh etmişiz zâhid
Henüz taʿrîf iken terkîb-i maʿnâ-yı muhabbetdir
10. Ne gam ehl-i ğaraż taʿn etse bî-câ Vâsıf-ı zârıñ
Hemîşe gerdiş-i zülfünle rüsvâ-yı muhabbetdir (72- G. 35)

14

Ġazel-i ʿİzzet Paşa Tahmîs-i Vâsıf¹⁴

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün

1. Yanar pervâne dil bir şemʿ tâze biñ niyâz eyler
Fiğân kim yanmaz ümmîdim çerâġa ihtirâz eyler
Meded der yine sevdâ-yı cünûnum şimdi bâz eyler
Yine bir dilberiñ ʿaşkıyla dil sûz u güzâr eyler
Hâķikâtden murâd ammâ ki izhâr-ı mecâz eyler
2. Ġamum zevk-i dehri bir bilüp her demde ġamġîn ol
Yüri mülk-i harâbat içre var erbâb-ı taḥsîn ol
Cefâ-yı cevri-i yâre şabr edüp dil ehli teskîn ol
Fiğân etme şakın bûlbûl gibi pervâne temkîn ol
Odur ʿaşka ki hem cân yaķar hem ketm-i râz eyler
3. Şübût-ı müddeʿâma gerden-i çarḫıñ delâletdir
Hele hûbân-ı ʿaşra şimdi dil vermek kabâḫatdir
Vişâl vaʿdine aldanma kim kızb-i şarâḫatdir

¹⁴ Bu tahmis defterin 75 ve 76. sayfalarında yer almaktadır. Fakat şiirin bentleri sayfalara sıralı bir şekilde yazılmamıştır.

İnanma her zamân ağıyar ile hem-bezm-i ülfetdir
O meh-rûlar ki ʿıffet gösterip ʿuşşâka nâz eyler

4. Erişdirmiş idim dest-i ümîdim bâb-ı âmâle
Rakîbîñ rişte-i mekrile düşdüm câh-ı idlâle
Revâdır dönse sînem tîr-i hicrân ile ğırbâle
ʿAcep maʿzûr idim ben mevsim-i vuşlatda ikbâle
Baña şimdi o âfet her ne cevri eylerse az eyler
5. Eger satıvetle nâ-dân olsa dehre Cemşîd-i sâni
Tevaffuk ğayr-i kâbil her cihet nısf-ı sühendâni
Delîl etdim bu kavle nazm-ı destûr-ı felek şanı
Ne kadar ehl-i ceyş icrâ ede efʿâl-i merdâni
Ne mümkün zâğ u zenbûr eyleye anı ki bâz eyler
6. ʿİnân-ı esb-i kilik vaşf-ı Vaşîf ʿatf-ı meydân et
Hıdv-ı aʿzamıñ nazm-ı celîlîñ zîver-i cân et
Hemân halka-be-ğüşî ol dergehinden kesb-i izʿân et
Hevâya şarf-ı evkât eyleme tahsîl-i ʿirfân et
Hüner erbâbını ʿâlemde ʿizzet serfirâz eyler (75-M. 40)

15¹⁵

Tarih

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

1. Hâzret-i ʿAbdulʿazîz Hânıñ Cenâb-ı Zül-celâl
Satıvet ü iclâl ü ʿömrîñ eyleye her dem mezîd
2. Devr-i ʿadlinde cihân bir tâze revnağ buldı kim
Kıldı dehri sū-be-sū envâr-ı lütfi müstefîd
3. Yâ Rab ol Şâh-ı hâkâyık-dân-ı millet-perverîñ
Bâb-ı lütfunda ola hâkân-ı ʿâlem hep ʿabîd
4. ʿÖmri ikbâl-ı ferāvân ile olsun ber-devâm
Çarh devr etdikçe köhne sâl oldukça cedîd
5. Âcizâne Vâsıfâ tebrîk târîhin dedim
Eylesün ʿAbd-ı ʿAzîzîñ Hudâ sâlin sâʿîd
(Diyarbakir, Sayı 36, Sayfa 1) (7 Nisan 1870)

16¹⁶

Tarih

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

1. Hamdü'lillâh kıldı iʿlân ğurre-i ğarrâ-yı meh
ʿÂleme saʿd u şeref-bahş olduğun sâl-ı cedîd
2. Sâye-i ʿadl-ı İlâh pâdişah-ı Rüstem-sipâh

¹⁵ Bu şiir Diyarbakir gazetesinin 5 Muharrem 1287 tarihli 36. sayısında yer alan Vâsıf'ın 1287 Hicri senesinin başlaması münasebetiyle düşürdüğü tarihtir.

¹⁶ Bu şiir Diyarbakir gazetesinin 2 Muharrem 1288 tarihli 85. sayısında Vâsıf'ın 1288 Hicri senesinin başlaması münasebetiyle düşürdüğü tarihtir.

Hâzret-i °Abdul°azîz Hân-ı cihânân-ı ferîd

3. Devr-i mes°ûdunda ol Hüsrev gulâmın cā-be-cā
Olmada āşār-ı °umrānīyyet-i büldān bedîd
4. Geşte-i iclālîniñ maḥkûm u nuşretgâhıdır
Ol şeh-i deryā-nevālîñ Baḥr-ı Esvedle Sefîd
5. Söyledi tebrîk içün târîḥ-i Vâsıf çâkeri
Eyleye nev-sâlini Mevla °Azîz Hânın sa°îd
(Diyarbakir, Sayı 86, Sayfa 1) (23 Mart 1871)

17¹⁷

Gazel

Mefâ°lûn Mefâ°lûn Mefâ°lûn Mefâ°lûn

1. Hümā-yı evc-gîr-i °işve pür-bālā-yı istiğnā
Sezādır kâf-ı nāza olsa ger °ankā-yı istiğnā
2. O şûḥ-ı nāz-perver cılve-güster mülket-i ḥüsne
Ne ṭurfe şîvelerle oldı baḳ Dārā-yı istiğnā
3. Verir tâb-ı ṭarāvet hoş letāfet başka bir ḥālet
Gülistān-ı cemāle ḡonce-i ra°nā-yı istiğnā

---

¹⁷ Âmid-i Sevdâ gazetesinin 21 Şubat 1909 tarihli 1. Sayısında yer alan Vâsıf'a ait bu şiir Adıyamanlı Rıfat Baba'nın *Divân*'ında yer alan *istiğnâ* redifli şiire yazılmış bir naziredir. (Özkan 2025: 180).

Rıfat Baba'nın gazeli:

Ṭutarken elde şûḥ-ı muḥtesib tamğa-i istiğnā
Daḥı göstermesün ḥübānlarına neşr-i istiğnā

Bu reftâr ile çok serv-i revāna bâḡ-ı 'ālemde
N'ola baş egdirirse kâmet-i bālā-yı istiğnā

Kapānda nice nîk ṭāvûs diller zîr-i bālinde
Görölmüş mi felekde böyle bir °ankā-yı istiğnā

Çeker °uşşāk elbet cevri-yi yârin ol ser-efrâzıñ
Serîr-i mülk-i ḥüsne taze başmış pây-ı istiğnā

Letāfet kişverinde yok nazîri kim ola fâ'ik
Ne rûtbe eylese şâyestedir da°vā-yı istiğnā

Ḳamer şekl-i hilālîñ seyr erende bildi noḳşānıñ
Ṭulû° etdikde ḥurşîd-i cihān-ārā-yı istiğnā

Şafā baḡş-ı revāndır °aşıkāna şîve-i nazmıñ
°Ayāndır °arîfāna Rıf°atā ma°nā-yı istiğnā

4. Degildir hatt o menşûr ʿizâr-ı şehlevendimde
Yazılmış hâme-i kudretle bir tuğrâ-yı istiğnâ
5. Kıyâmetler kopar mahşer-sıfat bezminde ʿuşşâkıñ
Başınca nâz ile ol serv-kâmet pâ-yı istiğnâ
6. Olunca bezme ol gül-çehre sâkî tutdı dünyâyı
Ser-â-pâ naʿre-i gülbank-ı hü u hây-ı istiğnâ
7. Ne mümkün nazmını tanzîre Vâsıf Rifâtiñ zîrâ
Müsellemdir ʿaşırda ol suhen-güyâ-yı istiğnâ
(Âmid-i Sevdâ, Sayı 1, Sayfa 14) (21 Şubat 1909)

SONUÇ

Diyarbakır Osmanlı dönemi divân edebiyatı geleneğinde yetiştirdiği şair sayısı bakımından önemli bir şehirdir. Kentte bir edebî muhitin oluşması, şiire önem verilmesi ve aile kültürü içerisinde oluşan edebî kültürün nesilden nesile devam ettirilmesi bu şehirdeki şair sayısını arttıran etkenlerdendir. Gülşenî ailesi içinde de yerleşen edebî sanat kültürünün nesilden nesile aktarılması sayesinde birçok şair yetişmiştir. Divân sahibi bir şair olan Vâsıf'ın hayatı ile ilgili ulaşabildiğimiz bilgiler bu makalede bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Şairin yazdığı Divân'ın bir nüshası torunu Emekli Albay Vâsıf Barutoğlu'ndadır. Emekli Albay Vâsıf Barutoğlu, Şevket Beysanoğlu'na yazdığı mektupta Divân'ın bir nüshasının kendisinde olduğunu ve Divân'da gazel, divân, murabba, muhammes, terkeb-i bend, kaside, mersiye, tebrikname ve münacatların olduğu üç yüze yakın şiirin bulunduğunu söylemiştir.

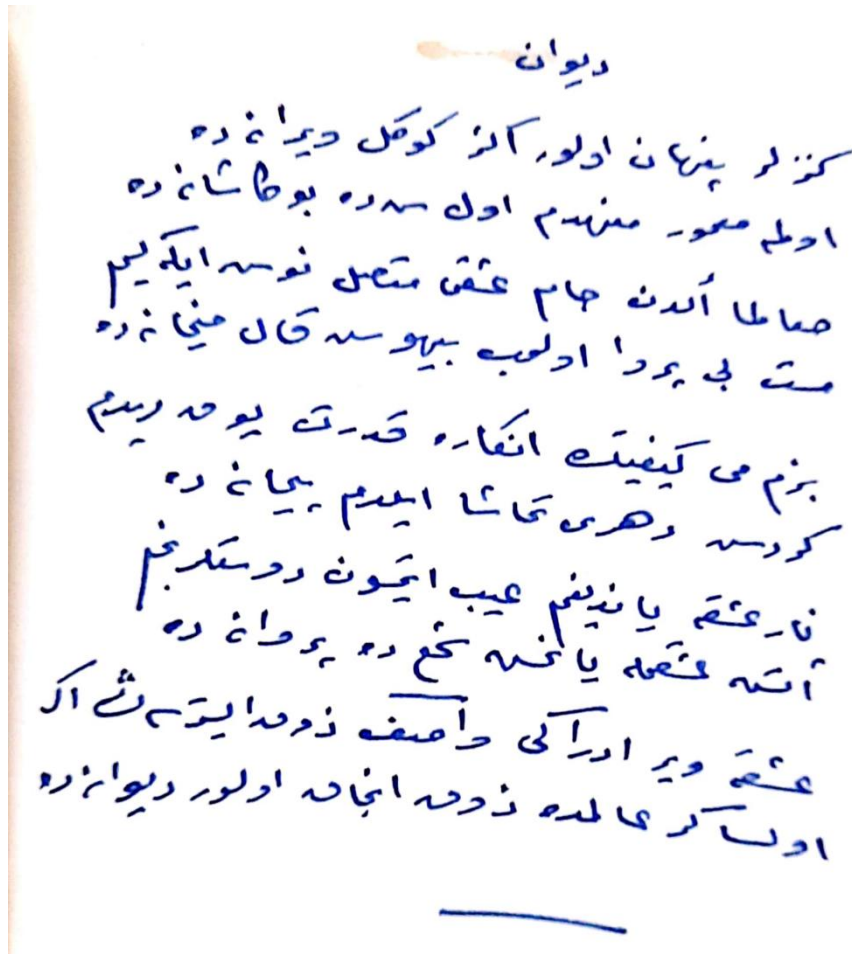
Bu çalışma ile Dicle Üniversitesi Ali Emîrî Merkez Kütüphanesinin Şevket Beysanoğlu koleksiyonunda 0073143 numara ile kayıtlı defterde yer alan Vâsıf'a ait şiirlerden bazıları çevriyazı metin ile gün yüzüne çıkarılmıştır. Vâsıf'ın şiirlerinde aşk, şarap, ayrılık ve aşk acısı, zaman, zamane ve sevgiliden şikâyet, tasavvuf gibi konular işlenmiştir. Mecazi aşktan hakiki aşka geçiş, çokluktan (kesretten) kurtulup tekliğe (vahdete) ulaşma arzusu, Dünyayın geçiciliği, nefis muhasebesi ve belalar karşısındaki teslimiyet şairin şiirlerindeki ruh dünyasını yansıtan öğelerdendir. Bu şiirlerde çoğunlukla aşkın etkisiyle lirik coşkunluğun, kimi zaman tasavvufun etkisiyle rindâne teslimiyetin, bazen yaşadığı sıkıntıların dışavurumu olan isyanın hâkim olduğu görülür. Vâsıf'ın kimi zaman zahidi eleştirirken satirik, bazen de yaşıntılardan ders çıkarma gayesiyle hikemî bir üslubu tercih ettiği görülür. Şairin gazel, murabba, muhammes, terkeb-i bend, kaside, mersiye gibi divân şiiri nazım şekillerinin yanında halk edebiyatı nazım şekli olan 'divân'ı yazması dikkat çekicidir.

Arapça ve Farsça kelimeler ve ağdalı söyleyiş şiirin dilini ağırlaştırırsa da fiil kullanımlarında ve deyim aktarmalarında yer yer yalın bir Türkçe söyleyiş görülür. Vâsıf'ın şiirlerinde sık kullanılan aruz kalıplarına başvurulduğu, veznin birkaç yerde aksak olduğu ve yer yer vezin kusurlarının var olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Amîd-i Sevdâ Gazetesi. (21 Şubat 1909). Sayı 1/14.
<https://www.osmanlicagazeteler.org/Oku.php?id=8760>. [Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2025].
- Beysanoğlu, Şevket (1996). *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları*. (Yeni İlavelerle 2. Basılış). Ankara: San Matbaası.
- Devellioğlu, Ferit (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (26. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Diyarbakir Gazetesi. (5 Muharrem 1287). Sayı 36/1.
<https://www.osmanlicagazeteler.org/Oku.php?id=8998>. [Erişim Tarihi: 23 Eylül 2025].
- Diyarbakir Gazetesi. (2 Muharrem 1288). Sayı 85/1.
<https://www.osmanlicagazeteler.org/Oku.php?id=9205>. [Erişim Tarihi: 23 Eylül 2025].
- Eraydın, Selçuk (1990). *Tasavvuf ve Tarikatler*. İstanbul: Maarif Yayınları.
- Erdoğan, Kenan (2004). *Diyarbakırlı Said Paşa Divânı*. Manisa: Tekin Matbaası.
- Güner, Galip. & Güner, Nurhan (2003). *Esâmi-i Şuarâ-yı Âmid*. Ankara: Anıl Matbaacılık.
- Kadioğlu, İdris (2018). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/125212,ali-emiri-tezkire--i-suara--yi-amidpdf.pdf?0> [Erişim Tarihi: 14 Mart 2025].
- Kahraman, Seyit Ali. & Dağlı, Yücel (2001). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyehatnamesi: Bağdad, Basra, Bitlis, Diyarbakır, İsfahan, Malatya, Mardin, Musul, Tebriz, Van*. (4. Cilt). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Muallim Naci (1995). *Lûgat-ı Naci*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Levend, Agah Sırrı (2021). *Divân Edebiyatı: Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Özkan, Mehmet Sadık (2025). *Adıyamanlı Rifat Baba Dîvânı*. Ankara: Sonçağ Akademi Yayınları.
- Pala, İskender (1995). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sarıçiçek, Ramazan & Adak, Abdurrahman (2010). *İbrâhîm Gülşenî ve Soyundan Gelen Şairler, Nebiler, Sanabîler, Azîzler ve Krallar Kenti Diyarbakır Sempozyumu (12-13 Nisan 2010)*, Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları.
- Saraç, M.Ali Yekta (2007). *Klâsik Edebiyat Bilgisi, Biçim-Ölçü-Kafiye*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Şanlı, Bilal (2013). *Osmanlı Dönemi Diyarbakırlı Dîvân Şâirleri*. Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Şenel, Süleyman (1994). “Divân”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/376-377. İstanbul: TDV Yayınları.

مکتس

عقده ای شوخ جهان عائق بیروسه اید
عطر بوی دهنش عالم سرخوشه اید
بارد لعل لبه خاطرش هوشه اید
نوه جام محبه کوکل نوشه اید
چکیده درد و غمی جبه فراموشه اید

کرم خون دل فاقه بایم آله و بال
بدم قان اید دلدور دی تر درد وصال
هرت همیم قیدی دل زاری لول
برنگردن قماری دردی تفریه مجال
همیم مسته نیم کویاری خاموشه اید

صوتی افروغ برکون عائق زارته آه
کوردی آنکه عالم هفت عهد در ماه
حال فاقه نولور اوباشنه آما حد
قیل هذ- آلا صاقیه عاجیه زار آه
خی بر شوخ سنگاره فله طوشه اید

Tir-i

دل مجروحونه دیکه اویم زهری
مستقل قیام ده سنت جور و جفا و قهری
قیبان کوره ده درین وفادان بری
صانه ماه کی سینه قیسه مروری
بزم و صندره اویم یاری در اغوشه اید

آید